istotny wpływ na jakość i wartość omawianej publikacji naukowej. Natomiast aneks, który jest dość obszerny podzielony jest na 6 załączników: *Przejawy kultu Kimów, Porównanie potencjału wojskowego Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej i Republiki Korei, Jang Sang Tek – studium przypadku, Przemówienie Kim Ir Sena Robotnicy całego świata, jednoczcie się!..., Przemówienie Kim Dzong Ila Partia Pracy Korei – Partia..., Przemówienie Kim Dzong Una Robotnicy całego świata, łączcie się!.* Omawiana książka jest godną polecenia w kontekście lepszego zrozumienia polityki wewnętrznej oraz zagranicznej realizującej przez Kim Dzong Una, a także stanowi ona znakomity materiał, przyczynek do dalszych dyskusji akademickich oraz badań naukowych poruszających kwestie związane z Koreą Północną, która jest jednym z zamkniętych krajów na świecie a także tak enigmatycznym i niebezpiecznym. Publikacja ma nie tylko zastanawiać, ale również pobudzać do refleksji nad polityką Korei Północnej, która niestety, ale nie zmienia się od wielu dekad i tym samym stanowi realne zagrożenie nie tylko dla regionu i takich państw, jak: Japonia, Korea Południowa, ale i całego świata.

dr Kamil Pietrasik
członek Towarzystwa Azji
i Pacyfiku
kamilpietrasik@interia.pl

Nicolas Levi, Edgar Czop, *Kim jest Kim Dzong Un?* [Who's Kim Jong-un? / Кто такой Ким Чен Ын?], Wydawnictwo Kwiaty Orientu, Skarżysko-Kamienna 2016, ss. 220

Książka stanowi ciekawą propozycję ujęcia tematyki funkcjonowania systemu politycznego jednego z państw regionu Azji Wschodniej, Korei Północnej. Nie będzie przesadą stwierdzenie, iż *casus* Korei Północnej od wielu dekad, a nawet lat jest obiektem multum badań naukowych, przyczynków do dyskusji akademickich oraz studiów nad fenomenem i funkcjonowaniem państwa północnokoreańskiego. Mamy do czynienia z wieloma książkami, monografiami wieloautorskimi w literaturze anglosaskiej, które poruszają kwestie północnokoreańską. Identyczna sytuacja ma miejsce na polskim rynku wydawniczym, jednak omawiana praca jest innowacyjna z wielu powodów. Między innymi porusza oprócz wątków historycznych również czasy teraźniejsze i skupia swą uwagę już nie na Kim Ir Senie czy Kim Dzong Ilu, ale przede wszystkim co sugeruje tytuł pracy na Kim Dzong Unie. Jest to *novum* o tyle, że na polskim rynku wydawniczym nie ukazało się dotychczas zbyt wiele prac poświęconych młodemu północnokoreańskiemu przywódcy. Praca składa się oprócz wstępu (czyli można zaliczyć: *Od autorów, Biografia? A może historia?* oraz *Uwaga metodologiczna*). Autorzy podzielili swą pracę na dwie obszerne części. Pierwsza część może nam sugie-

rować, iż zostali tutaj zaprezentowani niemal wszyscy najważniejsi ludzie z klanu Kimów i należących do ów klanów, mających realny wpływ na politykę i sytuację w Korei Północnej. Na zawartość tej części składa się 16 tematów. Pierwszy temat, który otwiera ową część pierwszą to: *Jeśli nie Kim Dzong Un, to kto?*, gdzie poruszono kwestie dot. nominacji odpowiedniego członka rodziny Kim do sukcesji po śmierci Kim Ir Sena. Autorzy przedstawili, jak wyglądała sytuacja przejmowania władzy w krajach socjalistycznych tj. Chiny, Związek Sowiecki, Wietnamie czy nawet w niektórych europejskich państwach socjalistycznych np. w Polsce czy na Węgrzech. Daje to nam pełny obraz i interesujące zestawienie w kontekście przejmowania władzy: Korea Północna a pozostałe kraje socjalistyczne i jak zaobserwowaliśmy były to zupełnie inne zasady, sposoby w jakich dochodziło do mianowania najwyższych władz w kraju, gdzie realizowano założenia socjalizmu. Zaś po tym temacie, autorzy poświęcili swoją uwagę na pozostałych prominentnych członkach klanu Kimów. Pierwszą taką osobą zaproponowaną, która była przedstawiona przez autorów była Ko Young Hee, pierwsza żona Kim Dzong Ila i matka Kim Dzong Una, Kim Dzong Chol, Kim Yo Dzong. Jest to krótki biogram matki Kim Dzong Una i wybrane najważniejsze wydarzenia z życia pierwszej żony drugiego prezydenta Korei Północnej. Kolejny podjęty wątek to charakterystyka i omówienie biogramu Kim Dzong

Ila. Tak jak we wcześniejszym omówieniu Ko Young Hee, tak i tutaj czytelnik zapoznaje się z najważniejszymi wydarzeniami oraz jego drogą do sukcesji i działalności politycznej w półnokoreańskich strukturach politycznych. Następnie zapoznajemy się w kolejnym temacie w tej pierwszej części z młodością Kim Dzong Una. Słusznie zauważyli autorzy, iż są sprzeczne informacje nt. dnia narodzin trzeciego przywódcy Korei Północnej. To pokazuje, jak bardzo jest naród północnokoreański manipulowany a także wskazuje to, iż ów reżim stara się dopasować tak rzeczywistość, wedle swoich założeń, koncepcji. Dużo miejsca poświęcono młodości, edukacji na obczyźnie (w Szwajcarii), a także w Korei Północnej. Wymieniono kilka nabytych umiejętności przez Kim Dzong Una. Autorzy sugerują, iż Kim Dzong Un jest kontynuatorem polityki i realizacji założeń politycznych autorstwa jego ojca, który ten pielęgnował dotychczasową politykę swego ojca i pierwszego prezydenta Korei Północnej. W kolejnym podjętym wątku, przedstawiono w miarę możliwy sposób szczegóły funkcjonowania aparatu państwa po Kim Dzong Ilu. Tutaj nieco uwagi autorzy skupili na osobach takich jak: Hwang Jang Yop (Były sekretarz Partii Pracy Korei ds. międzynarodowych i mentor naukowy Kim Dzong Ila) czy odpowiednim departamentom (np. Biuro Polityczne Koreańskiej Armii Ludowej) politycznym działającym w Korei Północnej. Na uwagę z pewnością zasługuje niezwykle interesujący temat

dotyczący chronologii kariery politycznej i kultu Kim Dzong Una (s. 34–47). Tutaj w tym wątku poruszono kwestie matki Kim Dzong Una oraz wskazano na najważniejsze momenty z jej życia. Także nie zapomniano o scharakteryzowaniu relacji ojca, Kim Dzong Ila z synem, Kim Dzong Unem, które w pewnym okresie życia tego drugiego nie należały do najlepszych w kontaktach z swym ojcem. Walorem tego wątku niewątpliwie jest to, iż autorzy niejednokrotnie zacytowali północnokoreańskie: gazetę partyjną, dziennik, czy ogólnie prasę (np. *Choson Imingun*, *Rodong Sinmun*) czy informacje zawarte w prasie japońskiej (np. *Sande Mainichi*, *Mainichi*) i południowokoreańskiej (np. Agencja Informacyjna *Yonhap*). Autorzy słusznie zauważyli, iż Kim Dzong Un troszczy się o najmłodsze pokolenie obywateli Korei Północnej i często pokazuje się z dziećmi, a także pierwsza rzekomo napisana przez Kim Dzong Una książka dotyczyła ideologii Dżucze. Widać tutaj w tym kontekście podobieństwa, jeśli spojrzymy na Kim Ir Sena oraz Kim Dzong Ila, którzy również wydali za czasów swego przywództwa książkę dot. Dżucze. Kolejna część niniejszej części poświęcona została tylko wyłącznie poszczególnym członkom rodziny Kim Dzong Una. Oprócz podjęcia próby ukazania najistotniejszych faktów z życia m.in.: Ri Sol Dżu (żona Kim Dzong Una), Kim Dzong Nam (brat Kim Dzong Una), Kim Dzong Chol (brat Kim Dzong Una) także wzmiankowano o ich umiejętnościach czy nawet

pasjach, hobby. Przy omawianiu tego zagadnienia, opisywania losów członków rodziny Kim dodane zostały zdjęcia czarnobiałe, które przedstawiają niektóre osoby należące do klanu Kimów, a także tabele opracowania autorskiego, które w łatwy i klarowny sposób mają czytelnikowi przedstawić powiązania np. z Kim Dzong Namem czy Kim Dzong Unem z innymi członkami rodziny mieszkającymi poza granicami Korei Północnej. Z kolei druga część poświęcona została *stricto* Kim Dzong Unowi. Ów część otwiera temat: *Czy władza Kim Dzong Una była i jest zagrożona?*, która rozpoczyna się od poszukiwania odpowiedzi na postawione przez autorów wyżej wspomnianego pytania. Zdaniem autorów takim zagrożeniem mógł być wuj Kim Dzong Una, Jang Sung Thaek, który miał po śmierci Kim Dzong Ila sprawować pieczę i być politycznym opiekunem dla młodego niedoświadczonego jeszcze swojego bratanka. Autorzy zadbali o to, aby czytelnik w możliwie najlepszy sposób zapoznał się z działalnością polityczną J.S. Thaeka oraz sposób, w jaki doszedł do władzy. Działalność polityczna wuja Kim Dzong Una nie była od początku jego pojawienia w północnokoreańskiej polityce nie była wzorowa, albowiem, jak podają autorzy z powodu rozwiązłego w przyszłości trybu życia i z powodu udziału swego syna w niewyjaśnionej do dziś strzelaninie w jednej z rezydencji Ukochanego Przywódcy w wyniku czego został zdegradowany z wszelkich piastowanych funkcji w Korei Północnej.

Wraz z degradacją i zatrzymaniami J.S. Thaeka, kary dotknęły również jego żonę, gdzie straciła niektóre wcześniej objęte funkcje. Autorzy postanowili skupić się także na tzw. drużynie Kim Dzong Una, czyli na tych osobach, które tworzyły kolektyw partyjny oraz departamenty nad którymi miał władzę i odgrywały ważną rolę w polityce wewnętrznej i zewnętrznej reżimu północnokoreańskiego. Ów tzw. drużyna składała się zdaniem autorów z osób należących do rodziny Kimów a także z którymi Kim Dzong Un współpracuje. Są to m.in.: Choe Ryong Hae (wicemarszałek armii północnokoreańskiej); Hwang Pyong So (dyrektor Biura Politycznego Koreańskiej Armii Ludowej); Kim Kyong Ok (funkcjonariusz Departamentu Organizacji i Przywództwa KC PPK). Jak można się domyślać, owa „drużyna” jest roztawiona, jak drużyna piłkarska przed ważnymi rozgrywkami ligowymi. Ciekawym stwierdzeniem jest to, iż autorzy zastosowali w tym kontekście taktykę: 1–4–2–1–3 (s. 87), której kapitanem i osobą ustalającą skład jest nie kto inny, jak Kim Dzong Un, grający równocześnie na pozycji podwieszonego napastnika – według autorów pracy. W drugiej części interesującymi wątkami mogą być np.: *Kim Dzong Un prywatnie* (mało kto przypuszczał, iż to właśnie on nauczył się w wieku 3 lat, prowadzić samochód czy jest wielkim miłośnikiem kina, koszykówki – ligą NBA); *Kim Dzong Un i ekonomia* (młody przywódca stawia na rozwój turystyczny oraz rozbudowę in-

frastruktury, zalecił organizacjom politycznym, aby uruchomiły nowy system gospodarczy w celu osiągnięcia oczekiwanej podaży). Autorzy na zakończenie niniejszego wątku postawili pytanie: Czy stan gospodarki Korei Północnej za czasów Kim Dzong Una się poprawił? Zasugerowali o to takie, spostrzeżenie za danymi narodowego banku południowokoreańskiego, iż: „sektory: budowlany i przemysłowy uległy poprawie” (s. 94). Następny wątek owej pracy to przedstawienie w sposób wyczerpujący najważniejszych informacji, które zostały przekazane przez Szanownego Przywódcę w trakcie jego wystąpień publicznych do narodu północnokoreańskiego. Tutaj spostrzegamy, jak będzie wyglądać polityka wewnętrzna realizowana przez Kim Dzong Una, a także względem innych na arenie międzynarodowej. Zaś wątek *Analiza życzeń noworocznych – wnioski płynące ze słów Kim Dzong Una* to przedstawienie nakreślonych celów w działaniu długoterminowym na który składają się zdaniem młodego przywódcy: rozwój i rozbudowa armii, kontynuacja tradycji politycznej Kim Ir Sena i Kim Dzong Ila, a także rozwijanie programu atomowego.

Przedostatnimi poruszonymi przez autorów niniejszej pracy wątki to: Wróg numer jeden Kim Dzong Una (autorzy sugerują, iż takimi osobami byli np.: Madeleine Albright). Jednak najwięcej uwagi poświęcono przyjacielowi amerykańskiemu Dennisowi Rodmanowi, który przybywał do północnokoreańskiego państwa na zaproszenie Kim

Dzon Una. Z kolei wątek w tej pracy to szukanie odpowiedzi na postawione pytanie przez autorów: Czy Kim Dzong Un jest zrównoważony? Tutaj autorzy przytaczają źródła, które sugerują, iż jest to możliwe. Jako główny powód podają m.in.: likwidacja wuja, J.S. Thakea. Pojawiła się również teza, która mówi, że Pjongjang jest zarządzany przez dwie grupy. Pierwsza grupa: starsi dygnitarze cieszący się łaską Kim Dzong Una, mieszkający w kraju północnokoreańskim. Druga grupa: synowie elit północnokoreańskich, którzy są powiązani z Kim Dzong Unem.

Plusem niniejszej publikacji są również dodane czarno-białe fotografie, które zostały zawarte w poszczególnych miejscach pracy. Praca zawiera bogatą ilość załączonych aneksów (łącznie na 30 stronach). Aneks 1: *Żyjący członkowie Kimów. Powiązania rodzinne na najwyższych szczeblach władzy w Korei Północnej*; Aneks 2: *Biogramy głównych członków rodziny Kimów*; Aneks 3: *Uproszczone drzewo genealogiczne rodziny Kimów*; Aneks 4: *Chronologia ważniejszych wydarzeń w historii Korei Północnej za czasów Kim Dzon Una*; Aneks 5: *Słownictwo politologiczne*; Aneks 6: *Leksykon politologiczny*; Aneks 7: *Chronologiczny wykaz zjazdów i konferencji Partii Pracy Korei*. Pozytywnym aspektem wspomnianych powyżej aneksów jest struktura, która nacechowana jest przejrzystością i prostotą, tak aby czytelnik bez większych problemów mógł odczytać wiele istotnych informacji

dot. np. klanu Kimów lub zaobserwować zachodzące zjawiska w Korei Północnej. Autorzy pokusili się o jakże ważny element każdej pracy, a mianowicie o: Wykaz najistotniejszych skrótów. W omawianej publikacji użyto m.in. anglojęzyczne i polskojęzyczne: Prace Kim Ir Sena, Prace Dzong Ila oraz Kim Dzong Una a także opublikowane teksty, stenogramy, oświadczenia oraz wywiady, które przeprowadził jeden z autorów m.in. z: południowokoreańskim profesorem (s. 55); dziennikarzem *RFA*, Jung Parkiem (s. 59); uchodzącą X1 (s. 57) i monografie dot. Korei Północnej. Zaletą niniejszej pracy jest to, iż autorzy poprzez przypisy w wielu miejscach rozszerzyli czy wyjaśnili dany fakt dogłębniej (s. 13–14, 26, 52, 155), zdarzenie (s. 31, 57, 155) czy znaczenie użytego w tekście słowa charakterystyczne dla języka koreańskiego (s. 41). Na uwagę zasługuje sprawa informacji zawartych na stronach internetowych. Otóż autorzy wykorzystali dość liczne źródła internetowe. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyby nie fakt, iż są to anglojęzyczne informacje dot. Korei Północnej (32 źródła) i tylko 2 polskojęzyczne zasoby internetowe. Recenzowana praca niewątpliwie przybliży czytelnikowi sposób funkcjonowania reżimu północnokoreańskiego a także jego sylwetki ważnych postaci KRLD w tym także osoby z klanu Kimów. Zawarte w książce trafne spostrzeżenia oraz zamieszczone wyniki badań nad wieloma aspektami społeczno-politycznymi państwa półno-

nocnokoreańskiego, każą nam wyrazić opinię, iż jest to lektura mająca istotny wkład w polską literaturę przedmiotu, która porusza problematykę północnokoreańską, a także spraw regionu Azji Wschodniej.

dr Kamil Pietrasik
członek Towarzystwa Azji
i Pacyfiku
kamilpietrasik@interia.pl

Tadeusz Bodio (red.), *Kaukaz Północny: religie, polityka, elity i bezpieczeństwo* [North Caucasus: religions, politics, elite and security / Северный Кавказ: религии, политика, элиты, безопасность], Władza – Elity – Przywództwo, t. XI, Aspra, Warszawa 2017, ss. 602

Na stronie Kompleksowego naukowo- badawczego instytutu im. X.I. Ibragimowa RAN (g. Groznyj) niedawno pojawiła się informacja o wydaniu w Polsce zbiorowej monografii, napisanej zbiorowo grupą polskich i rosyjskich badaczy-kaukazologów – znanych specjalistów w dziedzinie religioznawstwa. Mowa o książce «Северный Кавказ: религии, политика, элиты, безопасность», wydana pod redakcją zbiorową

польского ученого доктора политических наук, профессора Тадеуша Боджо, опубликованная в Варшаве на польском и русском языках. Настоящий труд представляет собой оригинальное исследование, в котором значительное внимание уделено анализу региональных проблем Северного Кавказа, в контексте анализа истории становления и развития ислама, его возрожденческих тенденций, сопряженных с местными этническими особенностями, появлением среди мусульман радикалистских и экстремистских тенденций, соотношение православия и ислама. Большое значение уделено постсоветскому политическому развитию региона, формированию религиозных элит в кризисных социально-политических трансформациях, в условиях формирования рыночных отношений.

Особое внимание в публикациях авторов монографии уделено рассмотрению раскольнической тенденции, связанной с деятельностью ваххабитских, салафитских групп, которые на основе активных попыток преследовали цель шариатизации всей жизни мусульманских народов региона, добивались реализации проекта создания Кавказского халифата, оттесняя на периферию социальной реальности представителей традиционных для региона религиозных ценностей.

В монографии представлены исследования группы известных поль-